

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.3/.5.044/.045.013.74(4+477)(048.83)

Олена Локшина

Інститут педагогіки НАПН України

ORCID ID [0000-0001-5097-9171](https://orcid.org/0000-0001-5097-9171)

Аліна Джурило

Інститут педагогіки НАПН України

ORCID ID [0000-0002-5129-6724](https://orcid.org/0000-0002-5129-6724)

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/209-223

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР: ІНТЕГРАЦІЙНИЙ РУХ УКРАЇНИ

Статтю присвячено аналізу інтеграційного руху України до Європейського дослідницького простору у контексті сучасних викликів, трансформацій та стратегічних завдань національної наукової сфери. Автори розглядають еволюцію політичних, законодавчих та інституційних передумов інтеграції, починаючи від підписання Угоди про асоціацію з ЄС і до формування дорожніх карт євроінтеграції у сфері науки після надання Україні статусу кандидата на членство у ЄС. Значну увагу приділено впливу повномасштабної війни на стан наукової системи, зокрема руйнуванню інфраструктури, скороченню фінансування, старінню кадрів та втраті людського потенціалу. У статті представлено результати опитування освітян, яке було проведено під час реалізації проєкту «Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні: інформаційний хаб». Проєкт імплементавався науковцями Інституту педагогіки НАПН України упродовж 2022 – 2023 років. Результати демонструють суперечливий стан інтегративної готовності: з одного боку, більшість респондентів визнає важливість ЄДП для розвитку української науки; з іншого – спостерігається недостатній рівень обізнаності щодо концепту ЄДП і програм «Горизонт 2020/Європа». Респонденти вважають найбільш важливими такі напрями розвитку як поширення відкритої науки, підвищення результативності національної дослідницької системи, забезпечення можливостей для академічної мобільності та професійного зростання дослідників, а також підтримка екологічної та цифрової модернізації. Серед найсерйозніших викликів вони називають руйнівні наслідки війни, нестачу фінансування науки, слабкий рівень інноваційності та застарілу матеріально-технічну базу. Висновки, розроблені на основі відповідей респондентів, окреслюють ідеї щодо актуальності Європейського дослідницького простору для українських дослідників. Автори доходять висновку, що успішна інтеграція до Європейського дослідницького простору потребує системних реформ, спрямованих на зміцнення інституційної спроможності, модернізацію інфраструктури, розвиток культури відкритої науки та розширення участі України в європейських програмах досліджень і інновацій.

Ключові слова: європейський дослідницький простір; інтеграційний рух; українська наука; державна політика; дослідницька інфраструктура.

Постановка проблеми. Інтенсифікація європейської інтеграції України після набуття статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році активізувала входження національної науки до Європейського

дослідницького простору (ЄДП). Інтеграція передбачає адаптацію національного законодавства, формування інституційних механізмів, упровадження європейських стандартів. Не менш важливим є розбудова європейської академічної культури на засадах академічної доброчесності. Цей інтеграційний рух супроводжується викликами, які пов'язані як зі станом національної науки, так і російсько-українською війною. За даними Державної служби статистики України витрати на науково-технічну діяльність у % до ВВП мають спадаючу динаміку протягом останніх одинадцяти років: найменше значення цього показника спостерігалось у 2022-2023 роках (0,33 %) та не значне підвищення (до 0,37 %) у 2024 році. Для порівняння Міністерство освіти і науки України з посиланням на ОЕСР (OECD (n.d.)) наводить дані щодо країн ЄС – 27, де частка обсягу витрат на сферу досліджень та інновацій відносно ВВП у 2023 році у середньому становила 2,13 %. Більшою за середню вона була у Швеції – 3,60 %, Бельгії – 3,32 %, Австрії – 3,29 %, Німеччині – 3,11 %, Фінляндії – 3,09 %, Данії – 2,99 %, Франції – 2,19 %; меншою – в Естонії, Польщі, Литві, Румунії, Латвії, Болгарії, Кіпрі, Мальті та Румунії (від 0,52 % до 1,84 %) (МОН України, 2024).

Не менш серйозною проблемою є старіння кадрового потенціалу і ця ситуація погіршується. У 2022 році найбільш чисельною серед українських дослідників була вікова група віком 65 років і старше (22,0 % в загальній кількості дослідників). А у 2024 році чисельність вікової групи віком 65 років і старше зросла до 22,5 %. Частка дослідників віком до 44 років у 2022 році становила 40%, а у 2024 році – 39,9 %. (МОН України, 2022).

Повномасштабна війна, яка розпочалась 24 лютого 2022 року, призвела до зменшення і без того невеликого фінансування, руйнування інфраструктури, втрати людського капіталу. За даними Міністерства освіти і науки України станом на червень 2023 року пошкоджено близько 15 % дослідницької інфраструктури, зокрема наукове обладнання й устаткування та дослідні лабораторії. Змінили місце перебування й виїхали з території України до інших країн більш ніж 5 % молодих науковців, які працювали у закладах вищої освіти та 43 % молодих науковців, які працювали у наукових установах (МОН України, 2023). Зазначені та інші виклики гальмують європейську інтеграцію української науки, яку у Звіті Європейської Комісії щодо прогресу України в межах Пакета розширення 2025 оцінено як помірну (European Commission, 2025). Підтримкою подальшого прогресу з

гармонізації української дослідницької та інноваційної екосистеми з європейською вбачаємо осмислення характеру її інтеграційного руху у єдності досягнень і перешкод.

Аналіз актуальних досліджень. З огляду на відносну довгочасність функціонування реалії «європейський дослідницький простір», який офіційно започатковано у 2000 році на засіданні Європейської Ради в Лісабоні в межах Лісабонської стратегії з метою перетворення ЄС на найбільш конкурентоспроможну та динамічну економіку світу, засновану на знаннях (European Parliament, 2000), спектр досліджень з цієї проблематики є багатовимірним.

У зарубіжній літературі проблема інтеграції національних наукових систем у спільний європейський простір представлена широким спектром аналітичних підходів. Такі дослідники, як A. Curaj et al. (Curaj, Deca, & Pricopie, 2018) (Румунія), P. Benneworth (Нідерланди) (European Commission, n.d.) та U. Teichler et al. (Teichler, Ferencz, & Wächter, 2011) (Німеччина), зосереджують увагу на політиці науки, міжнародній мобільності, інституційній взаємодії та ролі університетів у розбудові загальноєвропейської дослідницької інфраструктури. Дослідження цих авторів дозволяють зрозуміти механізми функціонування ЄДП, особливості відкритої науки, підходи до оцінювання впливу університетських досліджень і моделі взаємодії країн, що прагнуть інтегруватися до єдиної наукової екосистеми. Доповнюють цю групу експерти Європейської Комісії та національних контактних пунктів Естонії Carmen Kivistik, Литви Šarūnas Zableckis й інших держав ЄС, які аналізують практичні інструменти інтеграції, зокрема мобільність, участь у програмах підтримки та доступ до європейської наукової інфраструктури (Horizon Europe Office in Ukraine, 2025).

У вітчизняному науковому просторі внесок у формування теоретичних і організаційних засад інтеграційного руху до ЄДП зробили О. Топузов, О. Локшина (2022), А. Джурило та О. Шпарик, які аналізують стратегічні орієнтири ЄДП та можливості адаптації української освітньо-наукової системи до його принципів (Топузов, Локшина, Джурило, Шпарик, 2023). Важливим є внесок С. Іванова та В. Антонюка (2020), які розглядають інституційні бар'єри та можливості для України в контексті зближення з ЄДП. Дослідження І. Підоричевої (2023), С. Лондара та Н. Пронь (Londar, Pron, 2022) акцентують увагу на трансформаціях, спричинених війною, підкреслюючи роль європейських ініціатив у підтримці науковців, відновленні наукової інфраструктури та посиленні

участі у програмах Horizon Europe і MSCA. Н. Бородіна (2021) зробила аналіз сучасного перебігу процесу інтеграції національного науково-освітнього середовища у відповідні європейські структури, стверджуючи, що доцільність побудови єдиного дослідницького простору визначається однією з детермінант модернізаційного розвитку економіки, та роблячи висновок, що нові європейські наукові парадигми спираються на сукупний вплив технологічного розвитку і культурних змін у співпраці та відкритості наукових досліджень, роблять наукові процеси більш ефективним, прозорими та результативними за допомогою нових інструментів наукового співробітництва.

Узагальнення цих двох наукових традицій демонструє, що українські дослідження переважно спрямовані на оцінку внутрішньої готовності та адаптацію національної системи до стандартів ЄДП, тоді як зарубіжні автори забезпечують теоретичний і практичний контекст функціонування цього простору. Поєднання обох підходів дозволяє комплексно осмислити інтеграційний рух України, визначити його стратегічні пріоритети та окреслити перспективні напрями поглиблення співпраці в межах європейської дослідницької спільноти.

Метою статті є аналіз стану інтеграції української науки до ЄДП в аспектах стратегічних пріоритетів, законодавчої бази, інституційної архітектури та бачення наукової спільноти.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано комплекс методів, які охоплюють як теоретичні – аналіз ключових документів та статистичних даних з проблеми інтеграції сфери науки України до ЄДП, так і емпіричні – опитування, яке проводилося з 1 травня по 30 червня 2023 року. Вибір респондентів для проведення опитування відбувався з числа учасників спільнот освітян у соціальних мережах. В опитуванні взяв участь 821 респондент (54,9% жінок та 43,6% чоловіків, 1,5 % – не зазначили свою стать).

Віковий портрет респондентів демонструє домінування осіб середнього віку. Найбільші групи склали: 40–50 років – 33,4%, 50–60 років – 25,6%, 30–40 років – 22%. (Рис. 1).

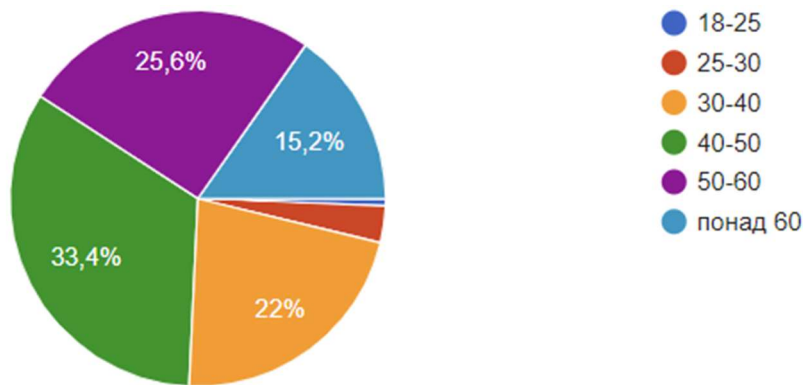

Рис. 1. Віковий портрет респондентів

Географічно опитування охопило майже всю територію України (23 області та м. Київ), що робить вибірку географічно репрезентативною. Додатково 2,7% респондентів – українські науковці за кордоном, що дозволило врахувати погляди активної частини академічної діаспори, вимушено переміщеної через повномасштабну війну.

Більшість респондентів (88,8%) були представниками закладів вищої освіти, 9,2% – науково-дослідних установ, 1,5% – закладів П(ПТ)О, 0,4% – закладів ЗСО та 0,1% – закладів позашкільної освіти. З них 32,2% закладів були переміщеними через військову агресію рф.

Посадовий портрет респондентів демонструє їх високу фаховість. Найбільші групи: доценти – 37,4%; старші викладачі – 16,7%; завідувачі кафедр/відділів – 14,7%; професори – 7,9%. В опитуванні представлені всі ключові рівні академічної ієрархії – від асистентів (4,1%) до керівників закладів, наукових співробітників різних рівнів, деканів та заступників керівників. Зокрема, 2,8% викладачів, 2,8% вчителів, 2,7% старших наукових та 2,7% наукових співробітників, 1,3% провідних та 1,2% головних наукових співробітників, 1,3% деканів, 1,3% заступників керівника закладу, 0,4% керівника закладів, 2,7% – інші посади. (Рис. 2).

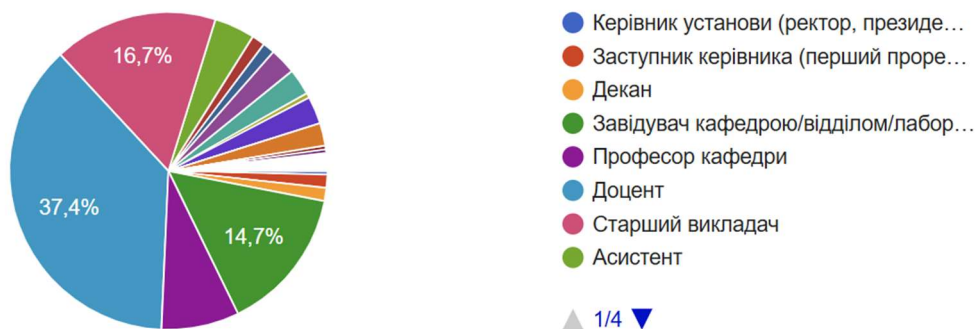

Рис.2. Посадовий портрет респондентів (відповідно до займаної посади)

Важливим для дослідження обізнаності освітянської спільноти з концептом ЄДП стало визначення наукового рівня респондентів, серед яких 14,5% – доктори наук, 58,7% – кандидати наук або доктора філософії, 26,8% – без наукового ступеня, здебільшого практики або викладачі початкових рівнів; 11,8% – професори; 52% – доценти та старші дослідники (Рис. 3 та 4).

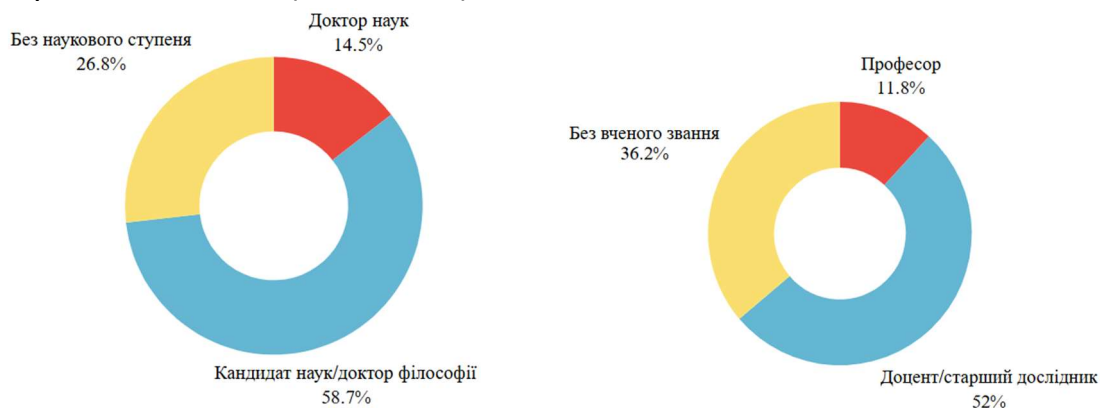

Рис. 3 та 4. Науковий портрет респондентів

Опитування проводилося за допомогою Google Forms. Регламент для надання відповідей не встановлювався, анкетування було анонімним та передбачало випадковий тип вибірки. Анкета містила 28 запитань, більшість з яких передбачали можливість вибору одного або декількох варіантів відповідей, оцінювання за шкалою від 1 до 10 (де 1 – зовсім не важливо, а 10 – дуже важливо), а також відкриту відповідь.

Опрацювання результатів анкетування здійснювалось з використанням загальнонаукових (аналіз, узагальнення та систематизація) методів дослідження. Для їх інтерпретації використано діаграми.

Виклад основного матеріалу. ЄДП визначається Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) як система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав – учасниць ЄС та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників. За Законом держава забезпечує інтеграцію вітчизняної науки у світовий науковий простір та ЄДП із збереженням і захистом національних пріоритетів (Верховна Рада України, 2015).

Інтеграційний рух України у сфері науки охоплює важливі віхи, однією з ключових стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014). Угода дала старт розбудові активного співробітництва у

галузі досліджень та інновацій, що передбачало конвергенцію національної політики з політикою ЄС, узгодження національного «наукового» законодавства з параметрами ЄС, модернізацію системи управління національною наукою, забезпечення мобільності дослідників та інтеграції у програми ЄС, передусім «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа».

У Статті 375 Глави 9 «Співробітництво у сфері науки та технологій» задекларовано, що співробітництво між Сторонами спрямовується на сприяння залученню України до ЄДП. Таке співробітництво забезпечує Україні підтримку реформування та реорганізації системи управління науковою сферою та дослідних установ (зокрема в розвитку її потенціалу щодо розвитку науки і технологій) з метою сприяння розвитку конкурентоспроможної економіки та суспільства, яке базується на знаннях (Верховна Рада України, 2000). Отже, Угода стала першою міжнародною політичною рамкою для руху України до ЄДП.

Стимулювання інтеграції національного дослідницького простору до ЄДП світового дослідницького простору забезпечило створення у 2018 році Національного фонду досліджень України відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016).

Статус кандидата на членство в ЄС у 2022 році забезпечив нормативну інтеграцію до кластерів та програм у форматі рівноправного кандидата та розбудову інституційної спроможності в особі Офісу «Горизонт Європа» в Україні і мережі національних контактних пунктів.

Не менш важливим після отримання статусу кандидата на членство в ЄС стало розроблення стратегічного плану дій з метою зближення освітньої та наукової систем України з європейськими стандартами шляхом окреслення цілей, завдань, напрямів у Дорожній карті європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року, яку затверджено Наказом МОН України № 1501 від 11 грудня 2023 року. Документ закріплює інтеграцію дослідницької інфраструктури України до ЄДП, узгодження наукової політики з європейськими рамками (ERA Policy Agenda), розвиток інституційної спроможності для участі в програмах ЄС, підтримку європейських стандартів управління наукою, відкритої науки, мобільності, гендерної рівності, цифровізації, зеленої трансформації, прагнення до повної сумісності сектору науки України з європейським. Документ визначив

інтеграцію до ЄДП як ключовий державний пріоритет на середньострокову перспективу (Верховна Рада України, 2023).

Таким чином, інтеграційний рух України до ЄДП визначено стратегічним напрямом державної політики у сфері науки та інновацій. Україна демонструє стійкість у досягненні прогресу, незважаючи на виклики війни. ЄС, зі свого боку, підтримує інтеграцію українських науковців до ЄДП через спеціальні ініціативи, такі як програми MSCA4Ukraine та EIC4Ukraine. Підтримка також включає надання прискореного доступу до дослідницької інфраструктури, сприяння участі в програмах ЄС та інституційну підтримку через такі організації, як Європейська асоціація університетів.

Інтеграційний рух охоплює еволюцію від зобов'язання співробітництва у напрямі інтеграції до ЄДП до гармонізації з його стратегічними орієнтирами, ключовими серед яких для України є: відкрита наука, кар'єра та мобільність українських дослідників (Euraxess Ukraine), дослідницькі інфраструктури, гендерна рівність у наукових дослідженнях (затвердження гендерних планів рівності в університетах), синергія з інноваційною політикою (реформування НФДУ), дослідження та інновації для вирішення суспільних викликів (фокусування дослідження на цифровізації та ШІ).

Визначення рівня актуальності зазначених орієнтирів для українських дослідників було проведено засобом опитування в межах проєкту «Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні: інформаційний хаб», що реалізовувався науковцями Інституту педагогіки НАПН України за підтримки Української асоціації дослідників освіти упродовж 2023 – 2024 років. Узагальнюючи, підкреслимо, що:

- віковий портрет респондентів демонструє домінування осіб середнього віку, що є типовим для академічного та освітнього секторів
- представленість в опитуванні більшості регіонів України та включення українських дослідників, які перебувають за кордоном внаслідок вимушеної імміграції, підвищує узагальненість результатів;
- вибірка є збалансованою щодо посад (викладачі, науковці, управлінці), що забезпечує багатогарний погляд на проблематику;
- науковий портрет респондентів засвідчує їх високий академічний рівень, що посилює валідність висновків про обізнаність освітян-науковців щодо ЄДП, процесів європейської інтеграції та національного стану науки та освіти.

Метою опитування було визначення думки українських дослідників-освітян щодо актуальності ЄДП та важливості інтеграції до ЄДП для української науки. Більшість респондентів (55,6%) підтвердили її важливість для національної науки.

Водночас, проведене опитування виявило недостатній рівень їх обізнаності з самим концептом ЄДП, що розглядаємо негативом з огляду на високий академічний рівень респондентів – 73,2% мають науковий ступінь кандидата чи доктора наук, з них 63,8% – академічні звання кандидата наук/доктора філософії чи професора. На запитання анкети, що таке ЄДП, лише 19,2% обрали правильний варіант відповіді («Середовище, що формується системою програм і політичних інструментів»), у той час як більшість респондентів (70,8%) вважають, що ЄДП, це – мережа інституцій ЄС, які опікуються дослідженнями та інноваціями (Табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети «Що таке ЄДП?»

Варіант відповіді	% респондентів
Середовище, що формується системою програм і політичних інструментів»	19,2%
ЄДП як мережа інституцій ЄС	70,8%
ЄДП як кодекс нормативно-правових актів	10%

Респонденти продемонстрували також відносно низький рівень обізнаності з програмою «Горизонт 2020» та передусім «Горизонт Європа», з останньою знайомі менше половини (44%) респондентів. Очевидно, що недостатня обізнаність з програмами негативно впливає на їхню участь у них – лише 1,8% респондентів брали участь у Програмі «Горизонт 2020» та 1,1% брали/беруть участь у Програмі «Горизонт Європа». Переважно це проєкти програми Erasmus+, у тому числі і Модуль Жана Моне.

Як позитив відзначаємо більш високий (у порівнянні з програмами «Горизонт») рівень обізнаності респондентів щодо Стратегічної рамкової програми європейського співробітництва у галузі освіти і навчання на шляху до Європейського освітнього простору і за його межами (2021–2030) – 58,4% опитаних, хоча очевидним є імплементація зусиль з боку держави і наукової спільноти, спрямованих на підвищення поінформованості українських дослідників щодо політики ЄС у галузі досліджень та інновацій.

Особливо цінним для осмислення подальших орієнтирів розвитку ЄДП в Україні в умовах війни вважаємо бачення респондентами стратегічних пріоритетів ЄДП, що є актуальними для України. Найбільш пріоритетними респондентами визначено підтримку відкритої науки та кращого обміну знаннями (48,3%) та підвищення ефективності національних дослідницьких систем (48,2%). Ненабагато меншої пріоритетності надано таким, як: сприяння мобільності дослідників та можливостям розвитку кар'єри (44%), інвестиції у дослідження та інновації для «зеленого» та цифрового майбутнього (40,7%), забезпечення конкурентного технологічного лідерства Європи (35,6%), сприяння гендерній рівності (30,1%) (Табл. 2).

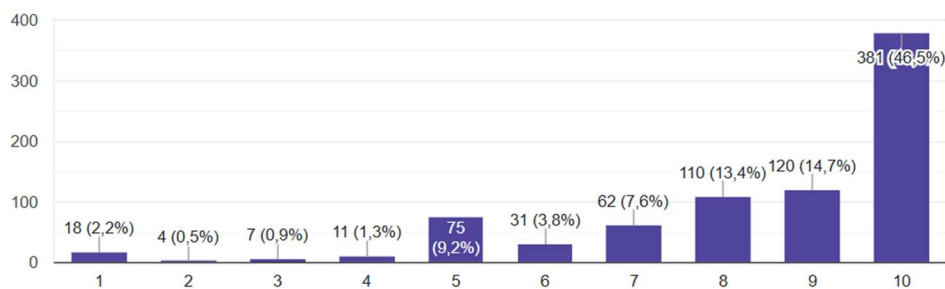
Таблиця 2.

Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети «Які стратегічні пріоритети ЄДП є найбільш актуальними для України?»

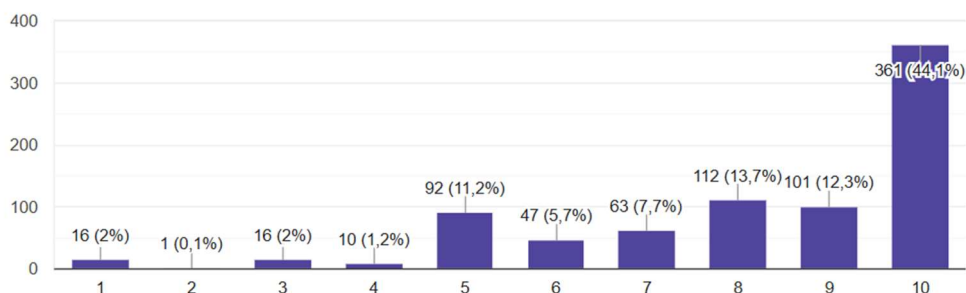
Пріоритет	% респондентів
Підтримка відкритої науки та обміну знаннями	48,3%
Підвищення ефективності національних дослідницьких систем	48,2%
Мобільність дослідників і розвиток кар'єри	44%
Інвестиції у дослідження для зеленого та цифрового майбутнього	40,7%
Технологічне лідерство Європи	35,6%
Гендерна рівність	30,1%

Респонденти також висловилися щодо проблем, які притаманні дослідницькому простору України. Найгострішими з них названо проблеми, що пов'язані з війною РФ проти України (361 опитаний або 46,5% оцінив цю проблему на 10 з 10) та недостатність належного фінансування національної науки (361 опитаний або 44,1% оцінив цю проблему на 10 з 10).

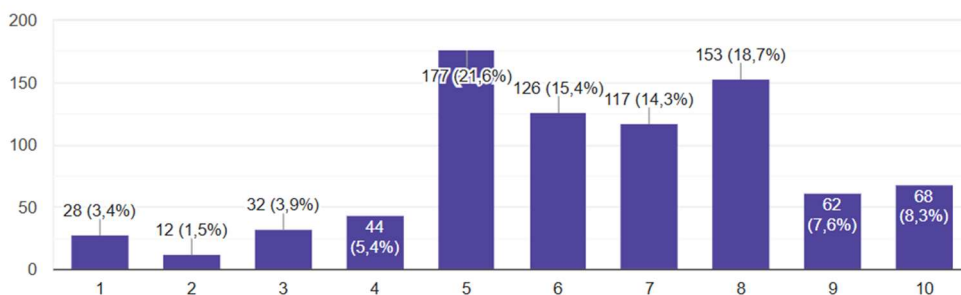
Серйозною проблемою визначено недостатню інноваційність наукових досліджень (153 респонденти оцінили цю проблему на 8 з 10). Академічну недоброчесність та гендерну нерівність опитані оцінили на 5 балів з 10 можливих, у кількості 187 та 199 опитаних відповідно (Рис. 5).

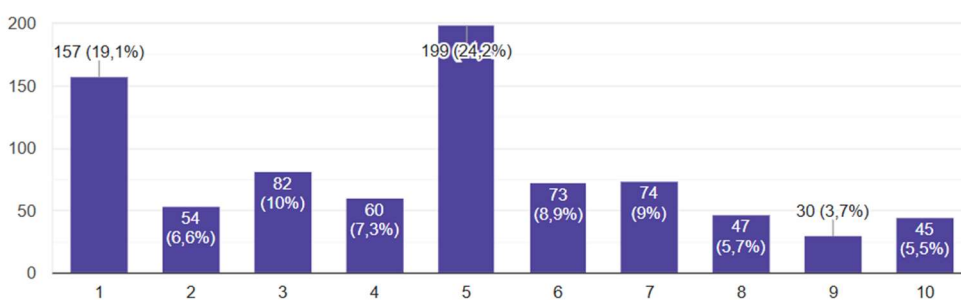
5.1. Проблеми, пов'язані з війною рф проти України

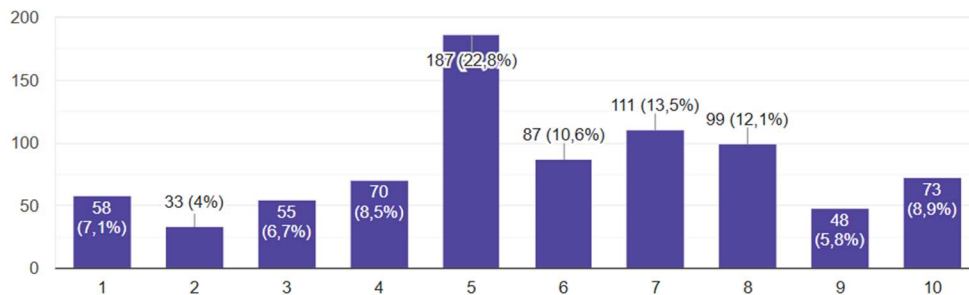
5.2. Недостатність належного фінансування

5.3. Недостатня інноваційність

5.4. Гендерна нерівність

5.5. Академічна недоброчесність

Рис.5. Проблеми, що притаманні дослідницькому простору України, у баченні українських дослідників

Також було зазначено про такі проблеми як: утруднений доступ до сучасного інструментального забезпечення дослідницької діяльності, ризик втрати національних наукових шкіл, хронічний стрес, недостатній рівень володіння іноземними мовами дослідниками старшого віку (50+), поганий менеджмент, невпевненість у завтрашньому дні, зв'язок наукових досліджень зі стратегічними цілями розвитку освітньої сфери, корупція, недостатня співпраця між органами державної влади та науковими установами та суспільством, відсутність прозорості у змаганні на отримання коштів у відповідності до наукової спроможності, недостатня мобільність науковців, застаріла матеріально-технічна база наукових установ. Наведений перелік розглядаємо орієнтиром для врахування розробниками політики при визначенні подальших дій у царині інтеграції до ЄДП.

Таким чином, на основі проведеного аналізу документів та думок респондентів можна зробити висновок, що інтеграція України до ЄДП має політичну підтримку та нормативну базу, однак гальмується кадровими, інфраструктурними та управлінськими проблемами.

Сукупність отриманих даних засвідчує, що успішна інтеграція України до ЄДП потребує подальших системних реформ, спрямованих на модернізацію дослідницької інфраструктури, підвищення фінансової спроможності науки, розбудову культури відкритої науки та активізацію участі у програмах ЄС.

Висновки. Незважаючи на повномасштабну війну Україна реалізує системну інтеграцію до ЄДП, що охоплює як розбудову відповідної законодавчої бази, так і імплементацію проголошених цілей і завдань у форматі конкретних заходів та ініціатив. Така стратегія формує цілісний підхід, який не обмежується лише політичною декларацією, а і застосування практичних інструментів модернізації наукової системи у відповідності до європейських стандартів.

Результати опитування українських дослідників-освітян засвідчили, що процес інтеграції національної науки до ЄДП сприймається науковою спільнотою як актуальний і стратегічно важливий. Більше половини респондентів підкреслили її значущість, що свідчить про загальне усвідомлення переваг європейської інтеграції для розвитку науки, підвищення її конкурентоспроможності та зміцнення міжнародного співробітництва. Отримані висновки базуються на широкій, професійно кваліфікованій та географічно репрезентативній вибірці, що забезпечує валідність отриманих даних.

Водночас, в умовах активізації інтеграції, рух української науки до ЄДП супроводжується викликами. Про це зазначається як в офіційних документах, так і наголошується українськими дослідниками. Дослідження досвіду подолання викликів, які притаманні європейським країнам, є перспективним для України в умовах європейської інтеграції української науки.

ЛІТЕРАТУРА

- Бородіна, О. (2021). Інтеграція в європейський освітньо-науковий простір як фактор модернізації економіки України. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 1 (87), 10-14. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.1.2> (Borodina, O. (2021). Integration into the European educational and scientific space as a factor in the modernization of the Ukrainian economy. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 1 (87), 10-14. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.1.2>)
- Верховна Рада України. (2000). Закон України «Про наукову і науково-технічну інформацію» (№ 984–XIV). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). Law of Ukraine “On Scientific and Scientific-Technical Information” (№984–XIV). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text)
- Верховна Рада України. (2015). Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (№ 848–VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Law of Ukraine “On Scientific and Scientific-Technical Activity” (№848 VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>)
- Верховна Рада України. (2023). Постанова Верховної Ради України «Про Річну програму діяльності Кабінету Міністрів України на 2024 рік» (№ 1501729–IX). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1501729-23#Text> (Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine “On the Annual Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine for 2024” (№1501729 IX). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1501729-23#Text>)
- Іванов, С.В., Антонюк, В.П. (2020). Європейський дослідницький простір та Україна: проблеми і перспективи інтеграції. *Економічний вісник Донбасу*, 3(61), 166-176. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/173855> (Ivanov, S.V., Antonyuk, V.P. (2020). European Research Space and Ukraine: Problems and Prospects of Integration. *Economic Bulletin of Donbas*, 3(61), 166-176. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/173855>)
- Локшина, О. (2022). Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021 – 2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*, (4), 5–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17> (Lokshyna, O. (2022). Strategy of European Cooperation in the Field of Education and Training in 2021-2030 as a European Integration Guideline for Ukrainian Education. *Ukrainian Pedagogical Journal*, (4), 5–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>)
- Міністерство освіти і науки України. (2023). Науково-аналітична доповідь: наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/2023/07/25/Nauk->

- [analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekh.n.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/2023/07/25/Nauk-analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekh.n.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf)
(Ministry of Education and Science of Ukraine. (2023). *Scientific and analytical report: scientific and scientific and technical activity in Ukraine in 2022*.
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/2023/07/25/Nauk-analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekh.n.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf>)
- Міністерство освіти і науки України. (2023). *Освіта в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
(Ministry of Education and Science of Ukraine. (2023). *Education under martial law: information and analytical collection*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>)
- Міністерство освіти і науки України. (2025). *Євроінтеграція науки: розпочалася підготовка Дорожньої карти інтеграції України до ЄДП на 2025–2027 роки*. <https://mon.gov.ua/news/yevrointehratsiia-nauky-rozpochalasia-pidhotovka-dorozhnoi-karty-intehratsii-ukrainy-do-iedp-na-20252027-roky> (Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *European Integration of Science: Preparation of the Roadmap for Ukraine's Integration into the European Economic Area for 2025–2027 has begun*. <https://mon.gov.ua/news/yevrointehratsiia-nauky-rozpochalasia-pidhotovka-dorozhnoi-karty-intehratsii-ukrainy-do-iedp-na-20252027-roky>)
- Міністерство освіти і науки України. (2025). *Науково-аналітична доповідь: наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2024 році*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2025/18-07-2025/naukovo-analitychna-dopovid-naukova-naukovo-tekhnichna-ta-innovatsiyna-diyalnist-v-ukrayini-u-2024-rotsi-18-07-2025.pdf>
(Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *Scientific and analytical report: scientific, scientific and technical and innovative activity in Ukraine in 2024*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2025/18-07-2025/naukovo-analitychna-dopovid-naukova-naukovo-tekhnichna-ta-innovatsiyna-diyalnist-v-ukrayini-u-2024-rotsi-18-07-2025.pdf>)
- Підоричева, І.Ю. (2023). European research area: a new stage of development and opportunities for integration of Ukraine in the war and post-war periods. *Economy of Industry*, 1(101), 5–28. <http://ojs.econindustry.org/index.php/ep/article/view/251> (Pidoricheva, I.Yu. (2023). European research area: a new stage of development and opportunities for integration of Ukraine in the war and post-war periods. *Economy of Industry*, 1(101), 5–28. <http://ojs.econindustry.org/index.php/ep/article/view/251>)
- Топузов, О., Локшина, О., Джурило, А., Шпарик, О. (2023). Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку освіти і науки в Україні. *Український педагогічний журнал*, (4), 5–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-5-19> (Topuzov, O., Lokshina, O., Dzhurilo, A., Shparyk, O. (2023). European research area as a reference point for the development of education and science in Ukraine. *Ukrainian pedagogical magazine*, (4), 5–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-5-19>)

- Curaj, A., Deca, L., & Pricopie, R. (Eds.). (2018). *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7>
- European Commission. (n.d.). *HERA Joint Research Programme (Project 235366): Reporting*. <https://cordis.europa.eu/project/id/235366/reporting>
- European Parliament. (2000). *Lisbon European Council 23–24 March 2000: Presidency conclusions*. https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
- Horizon Europe Office in Ukraine. (2025, May 16). *Ukraine's integration into the European Research Area: An event dedicated to the Science Day 2025*. <https://horizon-europe.org.ua/en/news/events/ukraines-integration-into-the-european-research-area-an-event-dedicated-to-the-science-day-2025/>
- Londar, S. L., & Pron, N. B. (2022). Priority directions of Ukraine's integration into the European educational and innovation space in the context of the Russian-Ukrainian war. *Освітня аналітика України*, (4), 5–16. https://www.acup.cat/sites/default/files/teichlerferenczwaechtermappingmobilityineuropeanhighereducation_0.pdf
- Teichler, U., Ferencz, I., & Wächter, B. (2011). *Mapping mobility in European higher education: Volume I: Overview and trends* (Study for the Directorate-General for Education and Culture, European Commission). Academic Cooperation Association. https://www.acup.cat/sites/default/files/teichlerferenczwaechtermappingmobilityineuropeanhighereducation_0.pdf

SUMMARY

Lokshyna Olena, Dzhurylo Alina. European Research Area: Ukraine's Integration Movement.

The article examines Ukraine's integration into the European Research Area (ERA), focusing on the current challenges and opportunities shaping the national research system. The authors analyze the policy, legislative, and institutional foundations of this integration process, beginning with the EU–Ukraine Association Agreement and continuing through the development of strategic roadmaps following Ukraine's acquisition of EU candidate status. Particular attention is paid to the consequences of the full-scale war, including damage to research infrastructure, declining funding, aging scientific staff, and the loss of human capital. A key component of the study is the survey conducted among 821 Ukrainian educators-researchers in 2023. The results reveal an ambivalent situation: although the majority acknowledge the importance of ERA for the modernization and competitiveness of Ukrainian science, their actual awareness of ERA principles and EU research programs such as Horizon 2020 and Horizon Europe remains insufficient. Respondents identified open science, strengthening national research systems, researcher mobility, and support for green and digital transformations as the most relevant ERA priorities. The most pressing challenges include the impact of the Russian-Ukrainian war, chronic underfunding, limited innovation capacity, and outdated research infrastructure. The authors conclude that Ukraine's effective integration into the ERA requires comprehensive reforms aimed at enhancing institutional capacity, improving research infrastructure, promoting open science, and increasing participation in European research and innovation initiatives.

Key words: European Research Area; integration movement; Ukrainian science; state policy; research infrastructure.